

נשף המסכות של דור נפלא תורת הראי"ה בעידן ה'פרוגרס'

הקדמה

המאמר הזה נכתב כמענה לשאלה אחת, שאלה ששמעתי בווריאציות שונות אינספור פעמים: 'לאור תורת הראי"ה, אלו ניצוצות טובים אפשר להעלות מהתנועות הפרוגרסיביות של צדק חברתי?'

כשמחפשים את המשמעות של תקופה ושל תנועות התרבות שבה, אפשר לדון בלפחות שני מישורים. המישור האחד נוגע בשאלה מדוע בסדר ההשגחה של בנין העולם תופעה זו באה לעולם. גם למבול היה תפקיד. גם לחורבן הבית היה משמעות. 'סותר על מנת לבנות' הוא חלק מסדר הבריאה. ה' לא עזב את עולמו, גם כשיש חורבן עולמות. תמיד זה מצביע על משהו חסר בעולם שהיה, ועל משהו שהיה צריך להיבנות מחדש בצורה אחרת.

אך מאמר זה עוסק בעיקרו במישור אחר. הוא עוסק ביחס הייחודי של הראי"ה לדור הגאולה, דור לו הוא מייחס את הביטוי העתיק 'טב מלגו ביש מלבר' (טוב מבפנים, רע מבחוץ - קוד פנימי מתיקוני הזוהר).¹ הראי"ה מדבר לא רק על התפקיד של הכפירה בתורה בתקופה הזו, אלא פוטנציאל המוסרי החיובי המסתתר בתנועות אנושיות וחברתיות המתלוות לחילון, פוטנציאל שהראי"ה מבקש לממש תוך השלכה של השלילה שבכפירה שהתלוותה להן. הדיון אודות מישור זה בעידן הפוסטמודרני נראה בעיני כרלוונטי ביותר לאותה שאלה נפוצה שנשאלתי פעמים רבות מדי.

בשנים האחרונות חל פיצול מהותי בין רבים מלומדי ותלמידי הרב סביב שאלת היחס לתנועות הכפירה בדור. העידן הפוסטמודרני הביא איתו תנועות פירוק שאתגרו את תלמידי ולומדי הרב בהבנת תנועות החילון בחברה הישראלית בפרט והמערבית בכלל. קודים פנימיים ממקורות קדומים, נסתרים וחז"ליים, יחד עם פרשנות עמוקה ונרחבת של הרב במאמר הדור ועוד הרבה כתבים נוספים, השרישו תפיסה שאינה דוחה את

1 תיקוני הזוהר, תיקון ששים.

תנועות החילון בשתי ידיים, אלא מחפשת בעומק את ה'טב מלגו ביש מלבר', את ה'כולו זכאי' גם כש'כולו חייב' (פרדוקס דור הגאולה של חז"ל), את החיפוש הפנימי, המחשבה האידיאליסטית, הרצון הטוב והשאיפה המוסרית, העומדים בבסיס הטעויות של החילון והכפירה. המסקנה של זה היא שאיננו מנהלים מלחמת חורמה בתנועות אלה, אלא יד מרחיקה ויד מקרבת. יד מגנה את הרע והקלקול שבהם, ויד שניה מחפשת להעלות ולתת מקום לשאיפות הפנימיות הטובות הגנוזות בהן.

גישה זו אף פעם לא היתה קלה. היא דרשה שני דברים שאינם שווים לכל נפש: מורכבות מחשבתית וראייה עמוקה. בהעדר שני אלה, פעמים רבות היא שימשה כתירוץ לרבים מבני הציונות הדתית להיות שקועים בתוך תרבות חילונית, ומושפעים ממנה הרבה יותר מאשר באמת מתקנים את חלקיה הטובים.

הקשיים המובנים האלה התפרצו במלוא עוצמתם בעידן שלנו, הקרוי העידן הפוסטמודרני.

ככל שתנועת החילון שקעה יותר בתוך העידן הפוסטמודרני, ועסקה יותר בשלילה ופירוק מסגרות החיים החברתיות של לאום יהודי ומשפחה, ההתייחסות המורכבת הזו נעשית מורכבת עוד יותר. בניגוד לדורות קודמים בהם פירוק מסגרות החיים הדתיות היה פלטפורמה לערכים של ציונות, משפחה, חירות האדם, הומניזם אוניברסאלי ועוד תנועות של אמון במסגרות החיים האנושיות השונות, בעידן הפוסט נראה שהדברים התחלפו. הטענות והשאיפות המוסריות בעידן שלנו מהוות פלטפורמה לפירוק הערכים האנושיים עצמם.

קשה לכנות מאמר זה 'יחס לתנועה הפוסטמודרנית לאור תורת הראי"ה'. זו תהיה יומרה גדולה ורחבה מדי. הגדרה מדויקת יותר היא יחס לתנועות הפרוגרסיביות של צדק חברתי שצמחו בעידן הפוסטמודרני ולשאיפת הפירוק הטמונה בהן. אך יש זיקה עמוקה בין הדברים. נהוג לקרוא לתנועות אלה פוסטמודרניזם פוליטי, חברתי או יישומי. תנועות אלה, כפי שמסבירים מפרשיהן ומבקריהן, מתבססות על רעיונות פוסטמודרניים, אך מתרגמות אותם לתכנית פעולה אקטיביסטית מלאת וודאות ואף קנאות מוסרית (מילים לא שגרתיות לכאורה בז'רגון פוסטמודרני...).

בחרתי להתמקד בתנועה זו, כיוון שהיא נראית כגרסה העדכנית ביותר של תפיסות פוסטמודרניות בזמננו, וכיוון שהיא מדברת כל כולה בשפה של מוסר וצדק חברתי. השילוב הזה גרם לרבים לתהות האם ניתן להחיל את הגישה המורכבת של הראי"ה ביחס לשאיפות מוסריות היוצאות מתנועות כפירה גם על תנועה רדיקלית זו.

תנועה חברתית ופוליטית זו מתבססת באופן גרעיני על כמה הוגים פוסטמודרניים. מעל כולם היא מתבססת על פוקו, על תפיסת הידע-כוח ושודות כוח שלו, ועל הפוסט הומניזם שלו, המייחל ליום שתמחק מהות פני האדם מעל פני האדמה.² זה הדלק הרעיוני, ומשם הדברים תורגמו לאפיקי פעולה במעגלים שונים של החברה. פוקו עזר מאוד לצבוע את כלל מעגלי הזהות והנורמות של החברה האנושית (אך בעיקר המערבית) בצבע של דיכוי. האנרגיה היוצאת מתפיסה זו, שהתפשטה במערב כמו אש, איננה רק יאוש ספקני ושקט. היא הזמינה צונאמי של אקטיביזם מוסרי שכל כולו פירוק קנאי מאוד. אם הכל הוא כוח, הצו המוסרי האולטימטיבי והוודאי בהחלט הוא פירוק. מה יקום אחרי הפירוק הזה הוא טפל ושולי ביחס לאנרגיות האדירות המושקעות לחשוף כוח ודיכוי בכל זהות ונורמה, ומתוך כך להפעיל את גלי הצונאמי של הפירוק.

הלן פלקרוז וג'יימס לינדזי בספרם 'תיאוריות ציניות', מתחו באופן מאוד שיטתי את הקוים מהתאוריה של ההוגים הפוסטמודרניים, ובעיקר הידע-כוח של פוקו, אל תנועות הפירוק האקטיביסטיות של הצדק החברתי הרואות דיכוי בכל.

מבין הראשונים לראות בתנועה זו תכנית פעולה סדורה לפירוק פוליטי אקטיבי, ואת היאוש המתקיים מתחתיה, היה גדי טאוב עוד בימי ספרו 'המרד השפוף', ובהמשך במאמרים נוספים. מאז עברו הרבה מים בירדן, ורבים נוספים כתבו ושכללו את ההבנה מה עומד מאחורי אנרגיות אלה של פירוק.

גם הרב חיים נבון בספרו 'לא תקיין' חידד והראה כיצד פוליטיקת הזהויות שהיא אבן דרך מרכזית מאוד בתנועה הפרוגרסיבית, היא בעצם פוליטיקת פירוק הזהויות, המתחבאת מתחת למה שנראה כנשף זהויות.

אך נראה שהגדילו מכולם סטיבן היקס³ וג'ורדן פיטרסן,⁴ שחשפו באריכות רבה שמאחורי תנועה זו עומדת טינה עמוקה מאוד לחברה האנושית, לזהויות ולנורמות שלה. בקנאתה וטינתה העמוקה, היא חפצה להחריב את הישגי הקיום האנושי. שניהם רואים בדמויות כמו ג'ורג' אורוול, דוסטויבסקי, ובעיקר ניטשה, את אלה שזיהו את הטינה העמוקה הטמונה בנפש האדם המתחפשת פעמים רבות לצדקנות מוסרית. ובשפה של ניטשה עצמו: "תאוות הרודנים החבויות בנכני נפשותיכם מתחזות אפוא לדיבורים של המידה הטובה".

2 עיינו בהרחבה במבוא לספר 'פוקו וההומניזם', של אילנה ארבל, הוצאת דביר, 2006.

3 בפרק 1 של ספרו 'לחשוף את הפוסטמודרניזם'. הוצאת סלע מאיר, 2019.

4 למשל, בכלל 11 המופלא של ספרו '12 כללים', הוצאת סלע מאיר, 2018.

משניהם אף למדתי לראשונה את רעיון הסרת המסיכה המגלה את אנרגיית הטינה העומדת בעומקה של תנועת פירוק זו.

מהעבודות והרעיונות של כל אלה למדתי, ועליהם התבססתי, בכתיבת מאמר זה.

חלק א - נשף המסכות של תפיסת הצדק הפוסטמודרני

מאמר זה מורכב משני חלקים. החלק השני הוא מצע חיוני מעולם הנפש של תורת הראי"ה העוזר להבין את עיקרי הטיעון שבמאמר. ניתן לקרוא את החלק השני בסוף כדי להנהיר את החלק הראשון, וניתן גם לקרוא אותו כמבוא נפשי לחלק הראשון.

העלאת ניצוצות ובידור הדעות בתקופה של ביסוס עולם ובדור של הוצפה

הפרק הזה מנסה לתאר על רגל אחת את היחס של הראי"ה לתקופה, תקופה עם פרדוקס מובנה הדורשת יחס הכולל מורכבות עד לכדי הכלת הפכים, יכולת לראות טוב ורע בחוברת, ופלא גדול יחד עם טירוף מערכות. וכדברי חז"ל, "כולו זכאי וכולו חייב". פרק זה לא עוסק בעידן הפוסטמודרני, אך הוא נותן רקע חיוני להבנת ההמשך.

פעמים רבות ערך 'העלאת ניצוצות' משמש כטענה תורנית רוחנית לא לשלול לחלוטין אף דעה ותפיסת עולם, אלא לבוא איתה בשיג ושיח, ולברר מתוכה את נקודת האמת שלה, ורק מתוך זה לסתור את השקר שבה. אע"פ שהעלאת ניצוצות היא רעיון עתיק יומין, היא קיבלה משנה תוקף במיוחד בדורנו, הרבה מתוקף תורת הראי"ה, שסבר שמעמד העולם בפנימיותו מתוקן יותר, ושמתיקים בדור הזה דווקא את דברי התיקוני זוהר 'טב מלגו ביש מלבר', טוב בפנימיותו ורע בחיצוניותו. הבחנה זו, הבאה לידי ביטוי בעשרות ואף מאות מקומות בתורת הראי"ה, השאירה לנו חזון של עין טובה על מה שמתרחש בתרבות מול עינינו, גם אם דרוש לשם כך לעבור כמה שכבות של קליפות וטעויות כדי להגיע ליהלום הגנוז בפנים.

העלאת ניצוצות היא מושג יהודי עתיק השייך בין השאר לדעה, רעיון, תנועה רוחנית בעולם, בתרבות האנושית, בעולם האלילי, הדתי, החילוני, המזרחי והמערבי. בכל תנועה יש משהו, כל תנועה אוהזת בפיסת חיים אותה היא מייקרת, אותה היא סוגדת, אליה היא מתמסרת, וזה מה שמחזיק אותה בחיים. ה' מחייה כל פיסת חיים בבריאה, וממילא גם כל דעה ותנועה. יתכן ויש בתנועה הרבה רוע, ולפעמים זה אפילו העיקר, אבל זה לא סותר שיש כאן ניצוץ טוב. וניצוץ הטוב שיש בה לא סותר מאבקים מעשיים פוליטיים. זו עבודה שנעשית בתוך המעבדה הרוחנית פנימה, בתוך חושבי מחשבות, בבית המדרש, ומשפיע על חשיבה, רוח וגם הסברה.

הדברים של הראי"ה בעניין מדברים בעד עצמם. הוא מציין ש"בכל דעה כוזבת יש ניצוץ של טוב ושל קדושה אידיאלית", וצדיקים היודעים לגשת למלאכה זו, "כשהם פונים להתעסק בדברים זרים, בכשפים, באמונות זרות וטמאות, מהכל הם שואבים את קרני אורו". זה לא סותר בכלל שצדיקים אלה "מכירים את הכיעור שברע", ודווקא מתוך זה הם "דולים מעומק תוכיותו את כל הנקודות הטובות שנמצאות בקרבו".

הראי"ה מוסיף ומסביר שהתשתית המוסרית העומדת בבסיס הרעיון של העלאת ניצוצות היא שבאופן מאוד גרעיני וגולמי שאיפת האדם היא אל הטוב. רוע יכול לערבב ולסבך הרבה מאוד את דעות האדם, אך לא להעלים את שאיפת הטוב הגרעיני הקיים באדם הנברא בצלם אלוקים: "הנטיה הכללית של האדם שואפת אל הטוב, אל האמת, אל האושר הרוחני במעמקי מובנו. עוותה אמנם הרשעה והבערות האנושית את הדרכים".

תקופת 'ביסום העולם'

בהמשך לזה, מוסיף הראי"ה שלב נוסף השייך מאוד לתקופה שלנו בהתפתחות ההיסטורית, ובלשון הרב: "העולם הולך ומתבסס". בהיסטוריה האנושית יש מימד של קו לינארי, הדוחף את נקודת הטוב שבאדם להתגלות. הקו הזה יכול לעיתים לקרוס לחלוטין בתוך להבות של רוע, אך בטווח הארוך הקו הזה ישתקם ויחזור למסלולו. נקודת הטוב שבאדם דוחפת יותר להתגלות ולהתברר, ולהשתחרר מקליפות הרוע העוטפות אותו. זאת המשמעות ש"העולם הולך ומתבסס". יש היום הזדמנות יותר מבעבר לראות את ניצוצות הטוב שבחיים האנושיים, ואף בדעות רחוקות וזרות. יש היום הזדמנות להאיר אור תורה גדול יותר, כזה הכולל ניצוצות טוב הפזורים גם במקומות רחוקים.

במקום אחר הראי"ה מחבר בין ההבנה ש'העולם הולך ומתבסס' ל'חוצפה שבעקבא דמשיחא'. 'חוצפא בעקבא דמשיחא' הוא שם הקוד החז"לי לכל תהליכי החילון, כפירה וניכור לאמיתות העתיקות שלנו בדור טרום גאולה. הראי"ה עוסק רבות בהבנת התופעות האלה, העומק הטמון בהן, והרפואה והתכלית שלהן.

החוצפה שבעקבא דמשיחא באה מפני ביסום העולם, והתפרצות האורה העומדת לבא ועדיין לא סגלה לה את כל אפיה.

(שמונה קבצים, קובץ א, טט)

ביסום העולם הוא מציאות היוצרת פוטנציאל רוחני גבוה מאוד, הרבה יותר ממה שמסגרות החיים יודעות או יכולות להכיל. אז המציאות נשברת.

במקום אחר, מתאר זאת הראי"ה כך:

מפני שהציור של גדולת האור האלהי הוא גדול מאד בפנימיות הנשמות של דור האחרון של עקבא דמישחא, במדה כזו שאין להן עדיין הסתגלות איך להנהיג את החיים הממשיים, ע"פ גודל עליון כזה, מתוך כך באה הכפירה ואתה הדלדול הרוחני הדומה לחורבן, שאנו רואים בדורנו.

(אורות התחיה מז)

פוטנציאל אדיר יש, הסתגלות אין. אמונות החיים, תפיסות העולם, מסגרות החיים המעשיות, נובלות ומתפרקות. מתחת לכל טמון פוטנציאל רוחני אדיר המחכה למימוש.

טוב פנימי ב'ממלכת' הדעות

הפער הזה בין מה שהראי"ה מכנה 'ביסוס העולם' ו'אור אלוקי גדול מאוד בפנימיות הנפשות' לבין מה שקורה בפועל, מה שהראי"ה מכנה חוצפה, כפירה ודלדול, הוא עלום מאוד. הוא מורכב ומשונה, וכבר במאמר הדור הראי"ה אומר 'הדור הזה מוזר הוא, פראי הוא, אין לו דוגמא בכל תולדות ימינו'. דור מלא הפכים ותהפוכות.

הרבה מאוד טעויות קורות עקב חוסר הבנה של הפער והדרך להתנהל איתו. במשך הרבה מאוד שנים, ההתמודדות התרחשה בעולם הדעות המערבי-חילוני. זה היה המקום בו היה צריך לאמץ ראייה מורכבת בין פנים לחוץ, בין כוונה למעשה, בין שאיפה פנימית לבין מסגרת מעשית של דעות. הממלכה היא ממלכת הדעות. שם, בממלכה זו, היתה לאומיות חילונית, שאיפות רומנטיות לשוב אל חיים טבעיים ואל גבורת הגוף, שאיפות נורמליזציה לשוב לחיים ארציים, חומריים ומדיניים, שאיפות ליברליות לחופש מחשבה וחופש הביטוי ועוד חירויות יסוד, שאיפות לחכמה המתיישבת על דעת האדם ומוסר אנושי אוטונומי המתיישב על ליבו של האדם, שאיפות סוציאליסטיות לתיקון ורווחת החברה האנושית ועוד. כל השאיפות האלה באו לידי ביטוי בתפיסות עולם ומחשבות, ספרות עיון ופרוזה, תכניות ויוזמות לשינוי חברתי, יוזמות חלוציות מעשיות ועוד.

הראי"ה עומד מול כל זה ומתחיל לדון בדעות האלה. הוא לא רואה אותן משוללות שאיפה לטוב, גם אם תוצאותיהן בחלק מהמקרים הרסניות. הוא עשה בתוכן גם חלוקות פנימיות. הרב לא תלה את הערכתו המיוחדת לתקופה הזו במימוש הפוטנציאל המיוחד שראה בו הלכה למעשה, וידע להביע הערכה אדירה לפוטנציאל הרוחני ומוסרי של התקופה, עם כל החילון שבה, ולמרות שאומר שוב ושוב ש"בכוח יש לו רב ובפועל אין לו כלום" ו"בפועל אין לו מאומה" (מאמר הדור).

וממשיך ואומר הראי"ה על הארת הגאולה בנפשות הדור הזה:

אין הרעיון סובב על המעמד המעשי, כי אם על ההזרחה הנשמטית. וזו היא באין ספק באה מאוצר הגאולה העליונה שהחלה להיות מופעת על נשמת כנסת ישראל, ועתה קרואים אנחנו לעבד את ההזרחות אחרי שהם מסתרות בסבכי החיים המעשיים, ומצד העיבוד הפרטי הרינו עומדים במצב של אתחלתא גאולה.

(אגרות הראי"ה ד, אגרת אמ).

למרות שהראי"ה ראה את הגודל הרוחני ומוסרי של התקופה כפוטנציאל לא ממומש עדיין, הוא כן הדגיש במפורש מקומות בהם פוטנציאל זה מתגלה בפועל בגדלות מוסרית. הוא הדגיש במיוחד כיצד יש אנשים רבים שלמרות שהם פרקו עול תורה ומצוות "אור-הסגולה מאיר בהם, וע"כ הם מחבבים מאד את כללות ישראל וחושקים בארץ ישראל, ובכמה דברים טובים ויקרים מהמדות שהם באים מסגולת ישראל בטבע-נפשם הם מצוינים בהם" (אגרת תקנה). וציין במיוחד שפושעי ישראל שהתנתקו מהתורה, "כל זמן שהם דבוקים בחפץ ליבם לכללות האומה, עליהם נאמר 'ועמך כולם צדיקים'" (אורות התחיה כ). עוד כתב:

הרע שבהם איננו כי אם חיצוני ובתוכיות הנשמה הכל טוב וקדוש, על כן הם מתעוררים לכמה מחשבות של יושר וצדק, אע"פ שהם תועים בדרכם ולא זו הדרך ולא זו העיר, מכל מקום הרבה מהם דבקים באומה בכללה ומתפארים בשם ישראל, אע"פ שאינם יודעים בעצמם מפני מה ולמה, ואע"פ שהם מחקים בזה את האומות שהם דבקים עכשיו כל אחד בלאומיות שלו, מכל מקום שורש מדתו של עשו הוא פורה ראש ולענה, מקור רשע ושפיכות דמים וחורבן, ושורש ישראל הוא קדוש וטוב מוכן לצדק ויושר.

(אגרת שלב)

והוסיף עוד:

תלמידי חכמים האמתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, בהוציאם מן הכח אל הפועל את אור הקודש הגנוז בכל אישי האומה, בכל אשר בשם ישראל יכנה, ובפרט בכל אשר ישא את דגל תקות האומה וחפץ תחייתה, את חותם אהבת ארץ אשר עיני ד' בה, וחיבת ציון וירושלים על ליבו חקוקה, באיזו צורה ואיזו הסברה שתהיה. כל המעקשים ייושרו.

(אורות התחיה כא)

הראי"ה עוד הבחין הלכה למעשה בין מי שראה בו באמת באישיותו שאיפות גדולות וטוב פנימי, לבין "ההמון הרב הנמשך בזרם על ידי התגעשות של מהומה" (מאמר הדור), כלומר ההמונים⁵ שפשוט רכבו על סחף ההרס של החילון. "לא את כל הפושעים אני מקרב" אמר הראי"ה, "כי אם את מי שאני מרגיש שכוח סגולי גדול מונח בפנימיותם" (אגרת תקנה).

אז הראי"ה מצד אחד ראה את האור הגדול בתקופה הזו כפוטנציאל גרעיני אנושי ולא כדבר המתגלה בהכרח בפועל בדעות והלכי החיים הרווחים בחברה. מתוך זה, הוא ראה לנכון לברור ולברר את הערכים המכוננים שליוו את מהפכת החילון, להעלות ולעבד את הפוטנציאל שבהם (מדויק יותר לומר את קרני האורה, או 'הזרחות' בשפה של הרב), ולסלק את הפרי המורעל שהם הביאו בפועל בעולם. מצד שני, ברור שהמצב המורכב והפלאי הזה של התקופה כן מתגלה בכל מיני מקומות במחשבות, רגשות ומעשים שבאמת ניתן להעריך את גדולתם בכל מיני מובנים, מחשבתיים, לאומיים ומוסריים, ללא סתירה לביקורת הנוקבת על העזיבה במקביל את דרכה של תורה.

כל זה תקציר ממש נמרץ, על רגל אחת, של הרצון והחזון של הרב לראות בתוך נשמת התקופה המורכבת ומסובכת הזו שני צדדים, פנים וחוץ. לראות בעולם הדעות שסבבו את תנועות החילון בכלל והציונות החילונית בפרט, משהו שצריך להרחיק בשמאל ולקרב בימין, לקלף בחוץ להעלות בפנים, ולחפש תמיד את נקודת האמת ושאיפת הטוב הכללי הנמצאות בתוך הדעות הסוחבות כמו קטר את התקופה כולה.

אכזבה, תסכול, כעס והרס

הפער המובנה בתוך התהליך הזה מוליד גם צד אפל. לדידו של הראי"ה, שאיפות החיים שהולידו את טלטלת החילון, גדולות הרבה יותר מהפתרון החלקי עד דלוח שעולם החילון נתן בדמות לאומיות חילונית, ליברליזם מסגרת, ותבונה רציונאלית. לכן, תהליכי ההרס של מסגרות התורה והמסורת לא יכולים להיעצר רק שם. הציפייה שאין לה מימוש תישאר. התסכול והאכזבה מהפתרונות המוצעים יחלחלו עמוק פנימה. ולצד תקוות גדולות, יצר חיים, אנרגיות צמיחה, שמחה ואופטימיות (שהולידו אמנם לצידין התרחקות מובנית מהתורה והמסורת), צמחו מתחת לפני השטח אנרגיות אחרות, של אכזבה, תסכול, ועצבות. בהמשך זה יוליד גם כעס, יאוש, ויצר הרס.

את התיאור הקולח ביותר לתופעה המקבילה הזו, כתב הרב במאמר 'נשמות של עולם התורה' (אורות, זרעונים). התיאור של הראי"ה חורג מתיאור ספציפי של תקופה

5 כאן יש לציין ולהציע שהביטוי המונים לאו דווקא מתייחס למי שאיננו אינטלקטואל. אינטלקט במובן הצר איננו הפרמטר דרכו הראי"ה בוחן גדלות של אדם.

מסוימת. נשמות של עולם התוהו, אומר הרב, אלה נשמות ש"שאיפתן הבלתי סופית לא תכלה", שאיפות ש"אין הכלים שלהם יכולים לסבול". נשמות אלה "נופלות בתוגה, יאוש, בחרון, ומתוך קצף - ברשע, בזדון, בשפלות, בכיעור, בתיעוב, בהירוס, בכל רע". הם "בחרו בהרס והגם מהרסים". אך בחלקו השני של המאמר הראי"ה ממקד את המבט על התקופה שלנו, תקופה ש"קודם להויה יצירת חדשה ונפלאה, בתחום שעל התרחבות הגבולים". בתקופה זו, "סער מתחולל הולך וזועף, פרצים אחר פרצים יפרצו, חוצפה מחוצפה תגדל". אנרגיית הרס זו לא מציעה בעומק העניין אלטרנטיבה (אע"פ שכלפי חוץ אולי מסיחה את הדעת באלטרנטיבות מדומות), לא מאמינה לאף אחד ובאף מסגרת חיים. הנשמות בעיקר "בועטות וזועפות, משברות ומכלות".

במקום אחר, הראי"ה כתב על התקופה בה יאבד האדם את אמונו ובטחונו בהשכלה האנושית, ביכולת של המחשבה האנושית לפתור את שאלות החיים, הקיום והחברה. אע"פ שבעומק, רחוק מהעין, הולכות וצומחות אלטרנטיבות גדולות יותר, בינתיים קריסת האמון במשען האדם בהשכלה האנושית קשה וכואבת. "מתהווים מכאובים רבים ברוח האדם, שמתגלים בצורת בחילה בחיים, יאוש, כפירה והפקרות, חוצפה וטירוף דעת, קטיגוריא ומשטמה" (קובץ ב, שיא).

הראי"ה גם ראה כיצד תהליך זה עתיד להשפיע על בן טיפוחיה של תנועת החילון בארץ, הציונות החילונית, אהבת הארץ, תחיית השפה העברית והחיבור להיסטוריה היהודית:

אם נעזוב את שעת הכושר, של התחלת התפתחות הישוב, והחלישות הגופנית והרוחנית וחסרון אמצעי המלחמה יבאו עד מרום קצם אצל שלומי אמונים שבא"י, והיד הרמה המחומשת בהפקרות ודרכי הגויים, באין זכר לקדושת ישראל באמת, המחפה את חרסיה בסיגים של לאומיות מזויפת בגרגרים של היסטוריה ושל חבת השפה, המלבישה את החיים צורה ישראלית מבחוץ במקום שהפנים כולו הוא אינו יהודי, העומד להיות נהפך למשחית ולמפלצת, ולסוף ג"כ לשנאת ישראל וארץ ישראל, כאשר כבר נוכחנו ע"פ הנסיון, היד הטמאה הזאת תתגבר, אז אין די באר גודל האסון.

(אגרות הראיה ב, אגרת קמד)

ומתחת לכל זה מסתתר פשוט כאב. כשהכאב לא מעובד טוב בנפש האדם, הוא נוטה להתחפש לרגשות אחרים, הרסניים הרבה יותר. אך בעומק מאחורי הכל, נמצא פשוט כאב. חד, אותנטי. גם את זה ראה הראי"ה:

צריך האדם לתפוש בבירור, מה הוא הדבר הרוחני, הדוחק את לבבו, המעציבו וממהר את חייו, בלא הודעה נפשית מתוכן הסבה של אותה העצבנות והמרירות. על פי רוב כשמחפשים ומוצאים איזה סבה למצב נפשי זה, היא רק סבה שטחית. והאמת היא הרבה יותר עמוקה מכל מה שמצטייר ומתרשם בעינין זה בידיעה הברורה.

(שמונה קבצים קובץ ז, רכ)

אם האדם היה מקשיב באמת לכאב, ולא מלביש אותו באג'נדות מלאות כעס ויצר הרס, הוא היה יכול לשמוע בתוכו שאיפות עמוקות וממילא להוביל אותו לכל הפחות לכמיהה וציפייה. ממשיך הרב:

העצבון הרוחני הזה הוא החומר של שירת הנשמה, התביעה שהנשמה תובעת את חופשה. היא מתאבקת עם כל הלחצים הלוחצים אותה, היא חפצה חיי דרוך, חיים אציליים עליונים, ברורים ובהירים, והיא אינה מוצאה אותם מפני הרתקות החמריים, שהיא אסורה בהם. וזהו סוד עצבונה. על כן ראוי מאד לעמוד עד כמה דאפשר על המעמד הנפשי הזה, ולדלות מתוך תהום המחשכים הלזה רב פנינים ורגשות רוממות. כי סוף כל סוף התוודעותה של הנשמה אל האדם באיזה אופן שהוא הרי היא בעצמה פנה של גאולה היא, ואור הישועה עומדת להגלות, אחרי הקדרות הזאת.

מסיים הרב ומדגיש שלמרות שדברים אלה נכונים לכל אדם בכל זמן, הוא כותב דברים אלה במיוחד לדור הזה ולתקופה זו:

והדברים הללו שזכרנו הנם נוהגים באיש יחיד, ונוהגים גם כן בכללות האומה, נוהגים במובנים שונים. לפעמים בעקב בחיי הכלל מתגלים המעמדים הללו על ידי חושבי מחשבות מצוינים, המקשיבים את הד הקול של העולם. ויש שהקול נשמע בתכונתו העצבנית מחזיון הכלל כולו. והעצבנות הזאת בעצמה גאולה היא מברשת, והיא הולכת ובאה, הולכת ונוהרת.

(שמונה קבצים קובץ ז, רכ)

הראי"ה רואה בתהליכי החילון ובמקום אליו הם בסופו של דבר יובילו, לא רק משבר ביחס לתורה ולמסורת, אלא למשבר שיפרק את כל סדרי חייו של האדם, ל"סדר עולם שצריך להתפרק" (אורות הקודש א עמוד קצג), פירוק המוליד "יסורים קשים של חורבן עולמות" (שם).

הרב אמנם מסיים באופטימיות. יסורי חורבן אלה הם בעומקם גם יסורי יצירה, "יסורי יצירה של חורבן עולמות". לכן, למרות הזעזוע על החורבן המפרק את כל סדרי העולם,

הרב מתנחם בהויה החדשה המתקמת בסתר, "אור של הוויית עולמים... המנחמת את האבל של החורבן". בתוך ההפיכה הזו יש רחמים רבים משמים, שרק מכוחם "אפשר לעמוד בפני יסורי החורבן של העולמים שבצער היצירה".

בדברים אלה יש כבר רקע חשוב להבנה גם של תנועות פירוק בעידן הפוסטמודרני. בדיוק באותו אופן בו שאיפות גדולות גרמו לסלק מהדרך את מסגרות התורה והמסורת שלא ידעו להעמיק בהן ולגדול מתוכן, כך בהמשך, הכאב, העצבות, האכזבה והתסכול, יולידו יצר הרס וחורבן שיפעלו להרוס לא רק את מסגרות התורה והמסורת, אלא את כל מסגרות הבנין של החיים האנושיים על פני האדמה.

תנועות הפירוק בעידן הפוסטמודרני

חברה פוסטמודרנית היא חברה שהמציאות הקוהרנטית התפרקה לה. כמדומני שנפש של עידן הפוסט היא נפש רגישה מאוד, שלא מצליחה לסנן את שצף החיים שסביבה. אינסוף אפשרויות היא פוגשת, אך כולם חסרי פשר. כל מציאות כשלעצמה היא חלקית ומסוימת, ועל כן נלעגת וחלולה. לדידה המציאות נחרבה, המבנים שהחזיקו את המציאות כולה, הרעיוניים, החברתיים, הזהותיים, כיזבו והתפרקו. נפש של עידן הפוסט חווה באופן בסיסי צער של חורבן עולמות.

היא איבדה את ודאותה ביחס לעצמה וביחס לעולם סביבה. היא איבדה את התוקף ואת מקור התוקף לערכים שלה. היא הססנית ומסופקת ביחס לכל אמת. היא נרתעת מכל מי שמנסה לתת פשר ופתרון. היא מעדיפה לחיות את החיים במנות קטועות וצנועות, לוקאליות ורגעיות. היא מפורקת מרוב רגישות, מבולבלת וכואבת, ללא עוגן של בטחון שייתן לה יציבות ודרך ברורה להתקדם בה. היא מחפשת ומתנסה בכל, פתוחה לשמוע ולהתנסות אך לא להתחייב. היא פעמים רבות מתייאשת מלחפש, משלימה עם היותה עצובה, בודדה ואבודה.

איזה אמת יש בתקופה כזו? מה הטוב הפנימי המסתתר בה?

אמנם יש בה פתיחות, ענווה, העדר המזמן ומצפה להויה חדשה. יש בה כאב ועצבות פנימית, שבתוכה געגועים וכמיהה למשהו לא מושג. ויש בה הרבה אי ידיעה.

עם החוויות האלה כשלעצמן אפשר לעבוד. הן כואבות אבל כנות. יש בהן ריקנות אבל צימאון. גם באי ידיעה יש אמת, כיוון שהאמת בשורשה היא למעלה מכל השגה, ותכלית הידיעה שלא נדע (מידות הראי"ה, יראה ב). גם בריקנות של העצמי יש עומק נעלם של אמת, שגם בעצמי יש אינסוף לא מושג (קובץ ג, שנב 'אי ידיעת האופי העצמי').

אך השיח הפוסטמודרני ממש לא נעצר שם. עידן הפוסט הוליד יחד עם חוויות אלה, ולעיתים בצורה לכאורה פרדוקסלית, קביעות נחרצות, תפיסות עולם מגובשות

ואג'נדות פוליטיות. הוא מקצין וממציא מחדש מושגים כמו זכויות אדם ושוויון, מערער על זהויות, מקטרג על מדינות לאום וזהויות לאומיות, מפרק את ערכי המשפחה ואת שני המינים ועוד. הוא מגלה אקטיביזם אידיאולוגי, ציבורי ופוליטי, מלא בוודאות. זה קצת תמוה לכאורה ביחס לעידן אבוד, ספקני ובודד. הוא בונה משנה חברתית שלמה, לה הוא ממשיך לקרוא 'פרוגרסיביות', ולכאורה במובן זה הוא נראה מודרני מתמיד. וכמו שתיארנו בפרק הקודם, יש בו גם אנרגיות רבות של כעס וטינה.

כדי להאיץ את מלאכת הפירוק והצדקתה, שיח זה רואה בערכים, זהויות, סטנדרטים וקני המידה של אמת וטוב, ראוי ומשגשג, אותם בנה העולם המערבי משך דורות ותקופות, מנגנונים של כוח ודיכוי, אותם צריך לפרק. לאומיות, משפחה, זהות מינית, תבונה, קנה מידה מוסרי, באותה מידה שהם שייכים לתרבות המערב (ובמקרה שלנו, תרבות של עם ישראל), הם לא יותר מאשר מנגנוני כוח ודיכוי שנוצרו כדי לדכא את כל מי שנכנס תחת הכותרת 'אחר'.

אך הפרדוקס מתחיל בטענה הפוסטמודרנית עצמה, כיוון שהיא לכאורה סותרת כל ניסיון למסקנה תבונית חובקת עולם, אך זה בדיוק מה שהיא עושה. היא טוענת שאין שום אמת בשום מקום, וזו טענת אמת מוחלטת וודאית ואוניברסאלית. ברגע שתחושת הפירוק הופכת לאידיאולוגיה של פירוק, היא כורתת את הענף עליה היא יושבת. כי מסתבר שיש כאן אמונה מוחלטת וודאית וטוטאלית בלפחות דבר אחד. בפירוק הזהות העצמית.

אז איך כל זה מתחבר ביחד? כיצד תחושת הפירוק הפכה לאידיאולוגיה? מדוע היא מייצרת עולם שלם של רעיונות, אמונות וודאיות ואג'נדות חברתיות כביכול ערכיות, כל מה שהיא כבר התפרקה ממנה?

כדי להרכיב את התמונה מחדש יותר טוב, נחזור לדברי הראי"ה ונבנה קומה נוספת.

כוחות אפלים בצל ביסוס העולם

לתהליך של הטבת העולם בפנימיותו, מתלווה תהליך נוסף, שבמידה רבה ניתן לראות כצל אפל שלו. רמז ממנו ניתן לקבל בקטע בו מתאר הרב את ההתפתחות ברוחו ואופיו המוסרי של האנושות בעידן המודרני. כך כותב הרב:

התבסמות העולם ע"י כל המשך הדורות, ע"י ביסוס היותר עליון של גילויי השכינה בישראל וע"י נסיונות הזמנים, התגדלות היחש החברותי, והתרחבות המדעים, זיקקה הרבה את רוח האדם, עד שאע"פ שלא נגמרה עדיין טהרתו, מ"מ חלק גדול מהגיונותיו ושאיפת רצונו הטבעי הנם מכוונים מצד עצמם אל הטוב האלהי.

(קובץ א, קט)

יש בקטע הזה הרבה עין טובה על הדור והתקופה, והוא מתאים עם דברים שראינו בפרק הראשון לעיל. אך הרב ממשיך ומוסיף שם שלצד התפתחות זו, יש עדיין "חלקי רוח של הדעת והרצון האנושי שעדיין לא נתבסמו, והם עומדים עודנה במצבם הפראי, כימי קדם". עדיין יש בנפש האדם חלקים ברבריים, הרסניים, מהתהומות השפלים של נפש האדם (חלקים אלה עשויים להיות הרסניים ביותר, ואין להתפלא שהעידן המודרני, יחד עם התפתחותו הרבה, הביאה גם רוע בלתי נתפס. עוד נחזור לזה). אחר כך הרב מוסיף ומסביר את הקשר בין שני הקטבים האלה, חלקים נעלים ומתוקנים, וחלקים ברבריים:

ולפי התנועה התסיסית של החלקים המבוססים, עוד הסכנה בהם יותר גדולה כשהחלקים הבלתי מבוססים, השרידים הרבים של הברבריות הולכים במצבם הטבעי הפרוע, והצד המתוקן שברוח האדם סוכך עליהם באברת דמיונו, להעטיף מעטה של ברק נוצץ על כל תועבה ושקר.

(שם)

במילים אחרות, החלקים ההרסניים שנשארו בנפש האדם, משתמשים במעטפת הלגיטימציה של חירות וקדמה כדי להכניס את הברבריות בדלת האחורית, ללא הגנות. העובדה שיש נקודות עמוקות של אור וטוב באדם בתקופה הזו משמשת כמעטפת צינית שניתן להשתמש בה כדי לקדם 'כל תועבה ושקר'.

המוח של תנועת המינות

כדי להרחיב יותר בהבנת התהליך הזה והשלכותיו, צריך להרחיב על תנועת המינות בעולם. יש אוסף גדול מאוד של פסקאות שהראי"ה כתב בהשראת הידרדרות העולם המערבי במלחמת העולם, שעל פני השטח נראה שעוסקים כביכול בנצרות. הרב, שעד מלחמת העולם כמעט ולא עסק בביקורת הנצרות, פתאום מוציא מתחת ידו אוסף כביר של פסקאות העוסקות בביקורת, כשמושא הביקורת הוא אחד: המינות. מינות היא לכאורה שם חז"לי לנצרות, אך מינות היא בעצם השורש הרוחני של הנצרות, שיודע להתלבש בהרבה לבושים אחרים, גם אחרי שהנצרות כדת ממוסדת נחלשת וחולפת ממרכז במת העולם. המינות יודעת להתלבש בלבושים דתיים וחילוניים כאחד, עתיקים ומודרניים, פוליטיים ורוחניים, חברתיים ואישיים. המינות ממשיכה להיות חיה ובוועטת גם בעידן החילון, כשאותם דפוסים מתלבשים במבנים מוסריים, חברתיים ופוליטיים.

כיצד פועלת המינות? היא מחפשת פרץ עמוק וחיובי של אמונה ומוסר, מתלבשת עליו, ומשתמשת בו כמסכה חיצונית. המינות מאפשרת לתנועות של שנאה, טינה,

כעס ואומללות להמשיך להתקיים, ואף להתעצם על ידי עשיית רושם חיצוני של מאבקים למען אמונה, מוסריות או צדק.

המינות מתפרצת כוירוס המתלבש כטפיל על שאיפות של אמונה, מוסר וצדק, ומשתמשת ברושם הרב ובעוצמה הרגשית של שאיפות אלה כדי להתרבות. היא עלולה להופיע בלבוש מחודש דווקא בתקופה של רנסנס רוחני ומוסרי, ולהטיל עליו צל כבד. כמדומני שדווקא בתקופה של ביסוס העולם, כמו שהראי"ה מכנה תקופה זו, יש פוטנציאל של תנועת מינות שתנסה לרכב על גבי תקופה זו כדי להשריש הרס במעטפת צלופן יפה. הרב ראה תהליך כזה בחלקים מהמוסר האירופי המודרני, שהחביאו במידה רבה ברבריות שחשפה את עצמה במלחמת העולם. בהמשך לכך, העידן הפוסטמודרני נותן הזדמנות פז להתחדשות של תנועה זו בפנים חדשות, תוך שימוש במאפיינים הקלאסיים של העידן הפוסטמודרני כדי לממש את יעדו.

לכן הראי"ה מדגיש שמינות זו איננה נחלת העבר לבד, אלא היא ממש נמצאת במוקד הבריור של אחרית הימים. הוא מדגיש ש"שליטתו מגעת עד עת בא דבר ד' להגלות וישועת ישראל מעמק נשמת חי העולמים להופיע, אז ינוסו הצללים ואור חדש על ציון יזרח" (ישראל ותחייתו ד).

אנסה להסביר זאת על ידי מספר קטעים של הראי"ה העוסקים במינות.

הראי"ה מסביר שהמינות יונקת "משפעת הלח של רוח האמונה והמוסר... לוחך הוא כלחוך השור, מכה כשאיה שער, חושק הוא לבלוע את פנים החיים, שוקק למחות את שם ישראל מעל פני האדמה, לאבד את הזהר הפנימי של העולם ולקבוע תכן חיצוני מגושם, מקיף בהכללה רפויה ומרופד בתוכיותו באויליות ורשעה של אליליות". (ישראל ותחייתו שם).

המינות, מסביר הראי"ה, היא תנועה המתאמצת "להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים, ולעלות עמו אל האושר של הקודש, שהוא מיד מתחלל ומסתאב בנגוע בו היד המסואבה" (ישראל ותחייתו טו).

הרב משווה את זה לרוח קין, שאיננו מעוניין להיטיב את מעשיו, אך מלא בטינה על כך שלא היה ערך למנחתו. הוא איננו חפץ להרים את עצמו ולזכות לגמול שהוא ראוי לו באמת, אך הוא משתוקק למלוא ההערכה המגיעה על התעלות זו ומלא בטינה עמוקה על שלא זכה בה: "לא שעה ד' אל קין ואל מנחתו מפני הרשעה שהיתה בו אחוזה... כה סובבת והולכת היא הקינות הרשעה, החפצה שתיטב בעיני ד', שד' ישעה אליה ואל מנחתה, ובחובה יודעת היא היטב, כי מאס ד' בה ופניה נופלים וחרה לה מאד וכעסה אגור בתוכה".

ממשיך הרב ומתאר כיצד המסכה הזו פועלת. היא מייצרת מייצג שווא של שוויון ערכי מוחלט בין כל הבחירות השונות שבעולם. היא מייצרת שוויון ערכי בין הכל על ידי פטירת האדם מאחריות להיות ראוי ולשפר את עצמו: "לא התוכן הפנימי הוטב, כ"א העמדה. התואר החצוני גוהץ כמעט, אבל המטרה אחת היא, לא לקדש את הרצון, את החיים, את העולם הגס ואת הפנימיות המהותית ע"י כל אותו הסדר המוכן לכך בעצת ד' הגדולה... הקיינות עשתה באדם את מעשה המפעל הקרחי בישראל. הקריאה של "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ד'" היתה קריאה לועגת לכל תוכן הקודש ולכל הרוממות וההכנה התוכית, הדרושה להעשות עד שיהיה הקודש מבוסס בחיים באמת, שיהיה מובטח מכל פגם וסאוב, שלא יהפך לרועץ ולצרה היותר גדולה של העולם" (ישראל ותחייתו שם).

תנועת המינות בגרסה פרוגרסיבית

הרצון לפרק את קנה המידה ואת הנקודה הארכימדית של אמת, של טוב, של המעשה הנכון, הראוי, המוסרי, ומתוך זה של כל סטנדרט של הצלחה אנושית, נובע מעייפות, תשישות, וטינה בלב, המייצרים טענת שוויון חיצונית. האדם רוצה לעלות בפעם אחת, בהגה אחד, בפוזה של פושט טלפיים, להיות טהור, וראוי, ומוסרי ומוצלח. כל העדה כולם קדושים, כל הבחירות כולם קדושות, כל הנטיות קדושות, כל אחד ראוי לכל דבר שנקרא טוב ומוצלח, ולכן צריך לפרק את כל הפרמטרים וקני המידה שכנראה רק נוצרו כדי לדכא את מי שמתקשה לטפס אליה.

כשאין קנה מידה של אמת ומוסר, רף של הצלחה, ומעשה נכון וראוי, אפשר להחליף את האמת בפוזה של אמת. כשפירקנו את המציאות מקנה מידה של מוסר, אפשר להחליף אותו בפוזה של מוסר.

העידן שלנו שבע מאוד משיח של זכויות אדם וזכויות הפרט, אך סילק מהדרך את הצורך להיות ראוי, את החובה לדבוק באמת ובערכים אמיתיים. האדם גדל בתוך אטמוספירה בה הוא 'זכאי' לכל הטוב שבעולם שבחוץ, ולסיפוק פנימי ואושר בפנים, אך עליו לא מוטלת שום אחריות לקנות בעמלו את הטוב הזה. כשאין אמת, אז האדם יכול לשקר לעצמו, לשקוע אל תוך אומללות עקב בחירות שגויות ורעות שלו, אך בעולם שאין בו אמת, אין גם בחירות שקריות. הוא אף פעם לא יהיה אשם במצבו. האדם יכול לחיות בשקרים, לאמלל את עצמו, ולהאשים את החברה במצבו.

כך מתאר את זה הראי"ה:

אין לה שום הכרה בכבוד שמים ובתוכן של עבודה אלהית, אבל מתאוה היא לאותה המנוחה והשלוה שהבטחון והאמונה נותנים, אבל לסייג את החיים

במעשה אינה חפצה. אחוזה היא יותר מדאי בהגסות הגופנית, ואינה יכולה לותר עליה. על-כן שתה בשמים פיה ולשונה תהלך בארץ, לחפות דברים אשר לא כן על ד' אלהיהם, ובתוך אותה הרכות וההכנעה, שמראה מבחויך על-ידי פישוט טלפים, טמונים הם המון חרופים וגדופים.

(אורות האמונה 37)

לכאורה האדם מדבר בשם חמלה, רחמים, כבוד לאחר ועוד. אך בתוך זה, מסתתרים חירופים וגידופים. האדם רוצה להיות בלתי נסבל ויחד עם זאת שהחברה תספק את כל אושרו וגם תקבל על עצמה את האשמה על אומללותו. האדם מלא טינה כלפי עצמו וכלפי העולם כולו, אך הוא עוטף את זה בדיבורים רכים על חמלה וכבוד לאחר. דיבורים אלה ישמשו רק כדי לפרק כל קנה מידה וסטנדרט של התנהלות והתנהגות, להוציא מאיזון את מי שמדבר בשם ערכים וסטנדרטים, ותוך כדי להישמע הכי מוסרי בעולם. זו רוח קין. זו רוח הנצרות. זו רוח המרקסיזם. זו רוח הפוסטמודרניזם הפרוגרסיבי. אטמוספירת ה'אין אמת, וכל המוסר רלטיבי' היא כלי השרת האולטימטיבי של רוח זו.

כל הדבר הזה נוצר בעקבות אותה תנועה של זכויות המנתקת בין חובות לזכויות, בין אחריות לגמול. כשזה קורה לאורך זמן, אדם מקבל לגיטימציה מכל סביבתו כל הזמן לוותר לעצמו, לשקוע בתוך האומללות שלו, לא לקחת אחריות על חייו, הצלחתו ושגשוגו, אלא להאשים את הסביבה ולדרוש ממנה לספק לו את אושרו. המצב ה'מפונק' הזה לא יכול להישאר על מי מנוחות, כיוון שבתוך האדם יש מנגנון המבקש ממנו גדלות אמיתית, הנובעת מעבודה, השקעה, לקיחת אחריות וצמיחה. כשהוא מקבל את כל ההכרה, הערכה וגמול שבעולם ללא צורך להיטיב את מעשיו, הוא לא מוצא סיפוק אמיתי, והצורך בהכרה רק גדל, ואז הוא דורש מהחברה הכרה והערכה באופנים יותר קיצוניים בווליום יותר גבוה, תוך האשמת החברה בדיכוי, ניצול, נישול והדרה, תוך הצדקת הטחת רעל והאשמות לכל מי שתובע ממנו להשתנות, שרק הולכת וגדלה. האדם הופך להיות קרבן מדוכא ומשתמש בזה ככוח מוסרי להאשים את החברה בקרבנותו. זו קלאסיקה של אוריינטציית מיונות בעולם פרוגרסיבי.

דבר נוסף שהמינות עושה הקשור לעולם הפרוגרסיבי הוא משחקי שפה. בעולם שאין בו ערכים אמיתיים או מציאות אמיתית, מה שנותר הוא רק המילים שאנחנו משתמשים כדי לבטא ערכים אלה. היא מתכחשת לכך שמילים, ביטויים, ניסוחים רוממים, נאומים יפים, אינם עומדים לעצמם, אלא הם מבטאים עולם שלם מאחורי המילים שקיים במציאות. חלק מהרצון להפוך את המוסר ואת שיעור הקומה האנושית לפוזה חיצונית, הוא הרצון להפוך את כל שיעור הקומה הזה למשחקי שפה.

לא בהגה אחד, באמרת אמונה מתוארה לבדה, די לאדם לעוף לגן עדן, וכל אוצר הרעה, הרצח והתעוב, הספון בכל חדרי רוחו, בדמו ובבשרו, יכול להשאר בעינו, וממילא הלא איננו צריך צרוף ולמוד, רכז ועליה, "לית דעתיר מחזירא", מזונותיו, גם הרוחנים מצויים לו בכל זמן ובכל מקום, "ודמיין מיעיה לבני אינשי. (ישראל ותחייתו טו)

בעולם שכזה, ה'איתות המוסרי' מחליף את המוסר, והפוזת הטלויזיונית את המציאות. אדם פוטר עצמו מהסתכלות על המציאות שלו באמת, ועל הצורך לצירוף, לימוד, ריכוז ועליה. הוא חושב שכל אלה אינם אמיתיים. לדידו, מילים בלבדן מספיקות כי אין דבר מלבדן. סגנון זה יהפוך להיות בלב תיאוריות פרוגרסיביות בעידן הפוסטמודרני.

לבסוף, הדברים מכוונים לשנאת ישראל. ממשיך הראי"ה בפסקה שהבאנו לעיל (אורות האמונה 37) ואומר שהגידופים האלה של המינות מכוונים ל"שנאת ישראל, נושאי האמת האלהית העליונה, אשר נתגלתה פנים בפנים במעמד אשר לא היה כן לכל גוי". העם היהודי הוא מקור הערכים שבנו את האנושות. פירוקם האקטיבי והאלים והחלפתם בפוזת חיצונית, ינקזו את עצמם למקום ממנו חוצבו הערכים, למקור ישראל. ישראל היא המקור שממשיך להתעקש שיש בעולם קנה מידה לאמת ושקר, טוב ורע, והאדם הוא המוקד של גילויים בעולם, והוא איננו יכול להחליף אחריות זו בנשף מסכות והושטת טלפיים של אושר וזכויות שהחברה תמיד אשמה שלעולם לא יהיו לו.

אכן, לא מדובר רק בשנאת ישראל, אלא בשנאת האדם בכלל. ממשיך הראי"ה (שם) ואומר: "ממקור מושחת זה הולכת ונמשכת איבת הנחש הקדמוני לאדם וזרעו".⁶ המינות איננה שנאת האדם אל ישראל, אלא שנאת הצד הנחשי של האדם אל האדם עצמו. זו הטינה של הפוזת הדמיונית של האדם כלפי האמת שלו, של מה שהוא יכול וחייב להיות.

דעות בעולם פרוגרסיבי: נשף מסכות של טענות ריקות

אחד המוקדים המרכזיים של הראי"ה לביורור הניצוץ החי מהשקר בדור הזה הוא עולם הדעות. דעה היא המשגה של זרם חיים, בקשה, שאיפה, אמונה, צורת חיים. כשמתמודדים עם דעה, הכוונה היא שמתמודדים עם המשגה של כל המציאות הזו.

6 קובץ ג, שי. המינות מבטלת את ישוב העולם ועם זה המצות המעשיות, מפני שנאת הבריות השקועה בתוכה. ושנאה זו מעוררת מדנים, ואור האהבה האלהית מסתלק, ואינו יכול להתפשט בחיים להחיות את כל ארחות החיים בקדושת התורה והמצוה. ושנאה עמוקה זו, שארס נחש בתוכה, מתלבשת בלבוש אהבה וחסד, ובני אדם נצודים ברשתה ומתמלאים איבה וחמת רצח, וסופם לגיהינם. ועי' גם קובץ ה, רלח.

דעה מנסה לכוון את עצמה לאמת, למציאות אמיתית יותר, אותנטית יותר, נכונה יותר, להבין את המציאות ולפעול על פי הבנה זו. אך אם אין דרך נכונה יותר להבין ואין דרך נכונה יותר לפעול, אז אין גם משמעות לשום דעה.

אך יש לשים לב לדבר חשוב מאוד שנעלם מעיני רבים. תפיסה פרוגרסיבית איננה רק תוכן, היא מדיום. 'תפיסות עולם שאנשים פרוגרסיביים מאמינים בהן' זה אקסימורון. בתפיסה הגורסת שכל האמיתות וקני המידה למוסר וטוב הם בעצם מנגנוני כוח סמויים, אין מציאות מאחורי הדעה. כל דעה הופכת לטענה, שיש מאחוריה אינטרס כוח סמוי, לא מציאות או ערך אמיתי. אדם טוען טענה לא כי הוא באמת חותר לאמת, כלומר שהיא מייצגת ומסמנת מציאות ממשית, אלא כי היא עוזרת לו להשיג מטרה מסוימת, להשליך החוצה את מצוקתו, או לפרק על ידה אמיתות אחרות או להשתמש בה כדי לצבור כוח מול השני.

אך מי שטוען כך כלפי העולם סביבו, נופל באותו פח בעצמו. גם הוא לא טוען טענה מוסרית ולא חותר לעולם טוב יותר, אלא רק משתמש בטענות אלה כדי לפרק את האמת והזהות של החברה, שלדידו אחראים על כל הדיכוי בחברה. טענת 'גזענות' תישמע לא מתוך עמדה המאמינה באמת בהומניזם כערך, וחשש שמא במציאות שלפנינו יש מי שבו לחיי כל אדם כבעלי ערך עצמי, אלא כדרך לפרק את הנוכחות האיתנה של מי שעדיין מאמין בזהות לאומית וכיוצא בזה. בשיח מודרני, דיון על גזענות הוא דיון ענייני על ערך ועל המציאות. בעולם שאין בו ערכים אמיתיים ואין בו מציאות אובייקטיבית, אין משמעות לדיון כזה. אך עדיין יש דיונים כאלה והם אף התרבו עד בלי די. אך בשיח פרוגרסיבי הם עוברים שינוי. הם לא דיונים אינטלקטואליים אתיים ענייניים, אלא דרכים לצבור כוח מול היריב, להחליש אותו, ולפרק את הבטחון בזהות העצמית של מי שמולך. זו המטרה והטענה רק משרתת מטרה זו. ברגע ששיג את מטרתו, בעיית הגזענות תעניין אותו הרבה פחות.

טענה בעד ערך החירות כדי להכשיר את כל סוגי הנטיות המיניות לא תעמוד במבחן כשאנשים דווקא רוצים לקבל טיפול כדי להימשך לבני המין השני. את זה יבקשו להוציא מהחוק. אבל לחתוך אברים מהאדם כדי להפוך אותו לבן המין השני, יקבל לא רק תוקף חוקי אלא גם מימון ממשלתי. אז האם חירות באמת מעניינת אותם או פשוט פירוק הזהות המינית הבינארית של איש ואשה?

יתרה מזאת. כל עמדה, רדיקלית ככל שתהיה, ברגע שתתייצב ותתחיל להאמין באמת בעמדתה, ותראה בה מושא אמת של חירות וזכויות, היא תחשוף את עצמה למתקפות חדשות של פירוק. זכויות האשה זוכות למתקפות פירוק על ידי אג'נדות להטביות. זכויות לסביות זוכות לפירוק על ידי אג'נדות טרנסג'נדריות. זכויות טרנסג'נדרים יזכו

לקיטונות של ביקורת ופירוק על ידי אג'נדות קוויריות שרוצות לפרק כל מושג של מין או מגדר. זכויות אדם בפרשנות הכי קיצונית וגלובאליסטית השוללת מדינות לאום, תישלל בשצף קצף אל מול האשמת 'סוגנות', על עצם עזותם לייחד זכויות של אדם על פני בעלי חיים. הזכויות של כל קבוצה מקודשות כל זמן שהן משרתות את תהליכי הפירוק. אחר כך הן הופכות למחוללות ומחוררות.

בשיח הצדק החברתי הפוסטמודרני, הדיונים הרעיוניים והאתיים הקלאסיים סביב ערכים כמו זכויות, חופש, שוויון, דאגה לחלש, חמלה, הם רק הסחת דעת, מסכה, טענה מתוחכמת כדי לפרוק את האויב מנשקו. זו דרך להסתיר את המטרה האמיתית המסתתרת מתחת לטענה, והיא פירוק. הטענה לא עומדת כשלעצמה ואין מה להיכנס איתה במשא ומתן. צריך לחשוף את האינטרס הציני העומד מאחוריה.

כאן לא שייך 'בירור הדעות', כאן לא שייך הפרדת קליפת הטענה וגרעינה. כאן לא שייך לראות את הגרעין הטוב הגנוז בתוך הדעה. כאן אפילו לא שייך דיון ענייני ומכובד על גוף הטענות עצמן.

אינני טוען שכל הדיונים על ערכים בימינו במרחב התרבותי הם השלכות כוחניות המתחפשות לרעיונות וטיעונים. יש עדיין הרבה מרחבי דיון לא פרוגרסיביים והרבה אנשים שמאמינים באמת בערכים ובדיונים ערכיים. אני כן טוען שצריך ללמוד להבדיל באופן חד וחרף בין השניים, ולא להתפתות לדיוני עומק עם מרחבי טיעון פרוגרסיביים, למרות הדמיון החיצוני לדיונים ערכיים אמיתיים.

דיון סביב טענות במרחב של שיח פרוגרסיבי הפך לדיון של טענות ריקות. מתייחסים לטענה מסוימת כפי שהיא נאמרת, ללא בחינת אמיתתה במציאות הממשית ובטח לא בעולם של אמת ערכית. הדיון הופך להשוואה בין טיעונים לבדם. 'הוא גם טוען ש', כלומר אם אתה טוען טענה שלדעתך היא נכונה, אזי צריך להודות שכל אחד יכול לטעון טענה כזו, ללא קשר לנכונות המציאות עליה היא נשענת.

כשכל האמיתות נשחקו, ולא נשאר מהן כלום מרוב תשישות של טענות שקריות, נשארות רק טענות ריקות. ואז הוגנות וצדק הופכים להיות יחס שוויוני לכל הטענות הדומות מבחינה צורנית זו לזו.

למשל, האם מותר לטעון טענת ביקורת על קבוצה או שזו דעה קדומה סטריאוטיפית? כשיש מציאות, אז התשובה פשוטה. אם הטענה נכונה, כלומר יש מציאות מאחוריה התואמת את הטענה, הרי זו ביקורת, ואם אין שום קצה חוט אמיתי מאחורי הטענה, הרי שמדובר בדעה קדומה, לעתים על רקע מוצא. אך כשאין מציאות באמת מאחורי שום טענה, אז כל טענה כלפי קבוצה נשמעת אותו דבר, דעה קדומה.

הערבים יכולים לטעון שהם עם עתיק עם זכויות היסטוריות ואף תנ"כיות על הארץ, והיהודים הם עם חדש ומומצא. הם למעשה יכולים לטעון כל טיעון שאנו טוענים, בכל נושא. הם יכולים לטעון שהם שוחרי שלום ומושיטים ידם באופן קבוע לשלום, וישראל סרבני שלום. טענה מול טענה. בעולם פוסטמודרני, אף טענה לא עדיפה כי אין מציאות אמיתית או שקרית מאחוריה.

למה יהודים ועוד אנשים רבים במדינות מערביות טוענות טענות כאלה? האם זה בגלל שהם באמת חושבים ככה? האם יש כאן טענה שצריך להתמודד איתה במישור הרעיונות או העובדות? לא. אין אפילו משמעות לשאלה הזו. הטענה היא דרך לצבור כוח ולפרק את הבטחון הפנימי המוסרי בקיומנו. למה יהודים רוצים לעשות את זה? כי זהותם התפרקה להם. והם כועסים על עצם קיומה של זהותם שלהם. הם רוצים לפרק אותה. הם רוצים להחליש את כל מי שממשיך לטעון בעדה. ובמרחב פרוגרסיבי, טענות הן כחומר ביד היוצר להחליש ולפרק.

לכן, מי שטוען טענות כאלה לא מרגיש אפילו צורך להתמודד בעצמו עם טענות נגדיות, כי לדידו, הכל מאבקי כוח המולבש בטענות. ממילא, אין משמעות לבידור הענייני של הטענה.

לא התצורה החיצונית של הדעה היא הקובעת את היחס אליהם, אלא החיים שנמצאים בפנים. יש הבדל תהומי בין רעיון וטענה ערכית החותרת לאמת ולטוב (אפילו שהיא שוגה במסקנתה) לבין מסכה של טענה רעיונית המסתירה מאחוריה רצון לפרק את השורשים, הזהויות והמבנים החברתיים המקיימים את החיים על פני האדמה. את הסוג הראשון צריך לברר, לברור ולהתמודד ביושר, הקשבה והעמקה רגשית ורעיונית. לסוג השני צריך בעיקר להסיר את המסכה. רק אחר כך ניתן יהיה לראות מה באמת יש מאחוריה.

סיכום ביניים

בדורות האלה קורים שני תהליכים מקבילים. תהליך אחד נקרא כפי הראי"ה 'טב מלגו ביש מלבר' ו'ביסוס העולם'. בתוך תהליך הזה, יש הרבה טוב פנימי הנמצא בגרעין החיים הבסיסי של הדור, על אף מסקנות שגויות ותוצאות שליליות. התהליך השני נקרא 'מינות', והוא מעין הלבשה על התהליך הראשון כדי להשתמש בו כהסחה ופשיטות טלפיים כדי להעצים את הצדדים ההרסניים שנתרו בנפש האנושית תחת כסות מוסרית. לתהליך זה יש מופע מודרני, בדמות נימוסים אירופאיים שכיסו על הברבריות שהתגלתה במלחמות העולם, ויש מופע פוסטמודרני, בדמות אקטיביזם של פירוק זהויות בטענה שהם כולם מנגנוני כוח.

אך כדי להבין טוב יותר את כל התהליך הזה הלכה למעשה, צריך לרדת לרזולוציה דקה ומדויקת יותר, של הנפש, ולראות כיצד תהליכים מהסוג שתיארנו כאן נוצרים בתוך נפש האדם. גם בכך עסק הראי"ה בכמה מקומות, ואת שני התהליכים המנוגדים שתיארנו עד כה, נוכל לזהות גם בדמות תהליכים נפשיים מקבילים, הנראים מבחוץ דומים, אך בפנים הם הפכים.

חלק ב: רזולוציה נפשית להבנת עולם הצדק הפרוגרסיבי

חלק זה הוא סוג של השלמה לחלק הראשון. הוא היה אמור להיות בשר מבשרו, אך נדחה לסוף כדי לא לפגוע ברצף הדברים. חלק זה בונה רזולוציה נפשית העוזרת להבין את עיקרי הטיעון שלי לחלק א'. יש אפשרות לקרוא אותו גם לפני חלק א'.

שני סוגים של רוע

בכמה מקומות בכתביו, הראי"ה מדבר על שני סוגים של רוע. אמנם תמיד רוע הוא רוע, אך יש מצבים וזמנים שההבדלים המהותיים בין מניעים שונים של רוע הם משליכים באופן קריטי על אופן ההתייחסות, הטיפול והתיקון שלהם.

בעין אי"ה, עושה הראי"ה את ההבחנה הבאה:

אם כי כל הנטיות של המדות הרעות הרי הן דברים המאבדים את הונה של הנשמה, חלק אלוה ממעל, של האדם, בכל זאת הרי הן מבונים לכתחילה לשם חיוב והרבות הטוב, אלא שהאדם צריך לשקול, אם הטוב הוא הנראה לעיניו איננו מאבד ממנו טובה רבה הרבה יותר ממנו, שזהו החשבון של הפסד מצוה כנגד שכרה. ועל כן צד היצה"ר שבהן, אם כי מזיק הוא אבל איננו זר.

מה שאין כן יסוד הכעס, שתוכנו הוא לא לבנות, רק להרוס, להשחית, לשבר ולכלות, ועל כן הוא זר באמת ביסודו אפילו כלפי גופו של האדם, וק"ו שהוא זר לגבי נפשו ורוחו ונשמתו.

האל הנכר איננו זר לגופו של אדם, ואינו רוצה באיבודו ממש אלא הוא נוטה להנאתו וקיומו הדמיוני, והאל הזר שבגופו של אדם, הוא בא להרס ולכלות את הכל, ו"טורף נפשו באפו".

(עין איה שבת יג, ב)

יש באדם כוחות נפש שבגרעינים הם טובים וחיוביים, חפצי חיים, גדילה וצמיחה, אלא שיישומם עלול להיות מושחת, הן עקב הפרזה ביחס לכוחות אחרים, והן עקב תפיסה חיצונית, שטחית ודמיונית של משמעות מימוש הכוחות האלה. יש מקום להדגיש. לא מדובר על מלל של הצהרת כוונות טובות. מדובר על כוחות נפש ש'מבונים לשם חיוב

והרבות טוב', אלא שהם לא באיזון נכון, או שהם נוטים 'להנאתו וקיומו הדמיוני' של האדם. הדוגמא הטובה ביותר לסוג הזה הוא תאוות שונות, מין, אוכל או ממון, שיש בהן אהבת חיים, אך חיים אלה בתצורתן השטחית הופכים להיות מופרזים ודמיוניים. אך יש כוחות נפש אחרים, ששורשם בטינה, ובטינתם חפצים בעיקר לפרק את החיים. כוחות נפש אלה מאסו בחיים, ופועלים להרוס ולכלות אותם מעל פני האדמה. לעומת המצב הראשון, בו אדם מדמה שהוא אכן אוהב את החיים, במצב השני החור השחור בלבו של האדם הופך לכוח הרס לשם הרס.

ושוב יש להדגיש. לא מדובר בדיון או בטיעון פילוסופי או לוגי אלא בהבנה של מציאות נפשית פסיכולוגית של נפש האדם.

ההבחנה בין שני סוגי הרוע היא קריטית מבחינת היחס, הטיפול והתיקון. הרוע מהסוג הראשון הוא כוחות שדורשים הכוונה, עידון, העמקה ואיזון. הרוע מהסוג השני הוא יצר ההרס לשם הרס, הבא לאדם מתוך אכזבה וכאב שהפך ליאוש ולבסוף זעם, על כל מה שסובב אותו. הסוג הראשון חפץ חיים אך מרווה את צימאונו בחומץ. הסוג השני דורש אל המתים, סוגד למוות. השני לא זקוק להכוונה נכונה, הוא זקוק להתקלף לגמרי ולחזור למצב הטרום הרס שלו.

מסכה של שמחה

דוגמא טובה לעיקרון הזה ניתן לראות באופן בו הרב מטפל במצב מוסרי של שמחה מזויפת. בכמה מקומות, הרב מדבר על תנועות נפש שטחיות של שמחה, שמחות קטנות של שטות, שמחות חיצוניות שלא יכולות להאריך ימים, ומעודד את האדם לבסס את שמחתו על עומקים גדולים יותר:

הציור הפנימי של השמחה הטבעית, כל זמן שהיא עומדת רק בשפלותה הטבעית היא בנויה על דברים כ"כ דמיוניים, עד שבהגיע בהם יד השכל ילכו תמס והיו כלא היו, והשמחה תהפך לתוגה. כי כל הציורים הנכנסים בנפש האדם בטבעו הפראי שאומר לו לבו לשמח בעבורם, אינם כדאי כלל לשמח בהם. השמחה הגסה של מלאת ספק התשוקות המורגשות, לא ימלאו את נפש האדם באמת, ואחריתן תבא מפח נפש, כי סוף כל סוף הלא יעמוד האדם על השקר והתוהו שיש בהן. אמנם לא מפני זה נוכל להפוך את המציאות לאין, ולהכחיש בטבע השמחה שהיא מתנת אלהים לנפש האנושית, כ"א אנו צריכים לקחת את הנטיה הבריאה הזאת ולמלאותה בציורים האמיתיים, ולהודיע לנפש את מטרת נטיתה זאת למען תחת

היותה נשענת לפי הטבע הפראי על יסודות דמיונות שוא, תהיה מיוסדת על אדני אמת ודברים הקיימים לעד.

(עין איה שבת ב, צח)

השמחה השטחית הזו לא מחוברת לערך האמיתי של שמחה, ובהפרזתה ויציאתה מגבולה הנכון הופכת להוללות:

אמנם השמחה שהכסילים קונים אותה ומשתדלים בהשגתה, אינה באה להם מכח הכרתם בעצם הוד החיים, כ"א מבריתם מצער של היגון והעצב, ע"כ יתרחקו במדת שמחתם אל גבול ההוללות. האות הטבעי לזה הוא הטחול, הוא המיוחד לחולל העצב בעכירות לחותיו וטבעו העפרורי. וב"ה בזוהר עציבו דטחול, ודוקא ממנו בא השחוק, וזה הוא מפני שהשחוק הוא תולדה של השמחה הנפרזה העוברת את הגבול הראוי, הבאה לאדם לא מיקרת עצמה כ"א מבריתה ממה שהוא כנגדה, ולזאת אין לה משקל ישר.

(עין איה ברכות ט, ריז)

אבל יש גם שמחה מסוג אחר לגמרי. לא שמחה שאיבדה את דרכה, לא שמחה מופרזת, שטחית או חיצונית קצרת ימים. יש שמחה שהיא איננה אלא מסכה של שמחה, המלאה בציניות, המסתירה עצבות, טינה ויאוש ביחס לעולם.

אותם אשר נפשם רעה מיסודה, ושורש החטאים כולם מונח בדעותיהם, בשאיפתם ותכונת לבבם, הנם רעי-העין אשר העולם כולו נראה להם בצבע כ"כ שחור עד אין תכלית. הם המתרעמים על העולם ועל החיים, בעלי עציבו דטחול, אשר לעגם מכל ההווה הוא שחוק הכסיל, אשר לא ידע להבין כי טוב ד' לכל.

(אורות התשובה פרק ח, ג)

אותם אשר 'נפשם רעה מיסודה', לא מחפשים שמחה בכל מחיר, שטחית ככל שתהיה. הם רואים את העולם בצבעים שחורים בתכלית, מיואשים עד העצם, מסתכלים בציניות על העולם סביבם, ולועגים לעצם קיומו. הם מלאים בשחוק, הומור, בדיחות וליצנות. הם יכולים להיראות מבחוץ שמחים, אבל זה רק מסכה. הם עטים על עצמם פני ג'וקר, וחפצים בפנים לשרוף את כל העולם ולצחוק.

הסוג הראשון של השמחה, זקוק להעמקה. הסוג השני פשוט זקוק להורדת מסכה. זו לא תפיסה אחרת של שמחה שצריך להתמודד איתה ולהסביר מה שגוי בה. השמחה היא רק תחפושת למה שקורה באמת, שקיעה בתהומות של הרס.

ויש לחדד. גם השמחה מהסוג הראשון יכולה להוביל לבסוף למפח נפש, לאכזבה. לכן היא צריכה הכוונה. אך המניע הוא רצון לחוש שמחה. הסוג השני כבר לא מחפש שמחה. הוא עוטה אותה כמסכה והופך אותה לחלק מתנועת ההרס שלו.

מהדוגמא הזו של השמחה למדנו דבר חשוב. יצר ההרס הרבה פעמים לא מתגלה כפי שהוא. הוא נוטה לעטות על עצמו מסכה המשתווה ממש לערך ורגש אותו הוא רוצה להרוס. יצר ההרס בחר מכל המסכות דווקא את השמחה כדי לקדם את מטרותיו. הוא בחר את הפכו כדי להשתוות לה. כעת שמחת החיים ויצר ההרס דומים לגמרי במראה החיצוני שלהם. תאומים סיאמיים שרק מי שמסתכל מבעד הפרצוף החיצוני יראה את הקוטביות.

תנועת ההשלכה: מצוקה רגשית מחופשת לתפיסת עולם

מצוקה רגשית קשה לא רק מתחפשת למסכה של התפרצויות שמחה. מצוקה רגשית קשה יכולה גם להתחפש לתפיסת עולם סדורה.

תפיסת עולם ערכית אמורה לבטא שאיפות ערכיות פנימיות של האדם. היא נועדה לבטא במסגרת רעיונית מוסדרת את אמונותיו הפנימיות של האדם. אם תתמש המציאות בהתאם לתפיסת עולמו של האדם, הדבר ישמח אותו, והוא יבוא על סיפוקו הרוחני.

אך לפעמים יש מצבים של השלכה פסיכולוגית. השלכה היא מצב בו אנו משליכים את מצבנו הרגשי הקשה החוצה ומלבישים אותו באידיאולוגיה, וכך מסתירים את מצוקתנו הרגשית על ידי אותה אידיאולוגיה.

פחד וחרדה, טינה, כעס ויאוש, הם כולם עשויים להיות רגשות המושלכות החוצה על תפיסות עולם, ומתחפשות לכאלה.

איננו זקוקים לקרוא את צפונות ליבו של האדם. הסימן לכך ברור. כשתפיסת עולם היא השלכה של רגש הרסני, היא אף פעם לא באה על סיפוקה בהתאמה אל טענתה. אם תתמש תפיסת העולם, הטענה תמצא פנים חדשות ותתלבש בדרישות חדשות. הטענה איננה חלק מרצון למימוש תפיסת עולם, אלא תחפושת של טינה.

אם תפיסת עולם הדוגלת בשוויון היא תחפושת של קנאה, היא תשאף לשוויון רק בקונטקסט של אותה קנאה, כדי להוריד על ברכיו את מושא הקנאה. היא גם לעולם לא תבוא על סיפוקה, כי תמיד ניתן למצוא על מה לקנא, תמיד ניתן למצוא עוד מרכיבים, זעירים ככל שיהיו, שאינם שוויוניים.

אנשים עם פחדים וחרדות כל הזמן ממציאים כל מיני דעות ותפיסות מדוע נכון להימנע מכל מיני דברים, ופשוט פוחדים לומר שהם מפחדים.

יודגש, שאמנם בדרך כלל דעותיו של אדם קשורות גם ברגשותיו, ומשקפות את רגשותיו. הרגש קודם לשכל פעמים רבות, ותחושות קודמות לתפיסות. זו מציאות נורמטיבית בה תחושות חיים מזינות ונותנות חיים לתפיסות ודעות. לא על זה מדובר כאן. כאן מדובר על כך שתפיסת העולם היא רק תירוץ, מסכה, השלכה של מצוקה רגשית. האדם ידגול בתפיסת עולמו רק כל זמן שהיא עוזרת לו לברוח ממצוקתו הרגשית ולהשליך אותה בחוץ על אחרים. הבעיה כאן איננה עצם ההשלכה מחוויות למחשבות, אלא השלכת מצוקה רגשית החוצה והפיכתה לבעיות שאנשים אחרים אשמים בהן, המערכת אשמה בה או תפיסת עולם מסוימת אשמה בה.

מסיבה זו, הצביעות חייבת לשלוט בתפיסת עולם כזו. היא איננה כנה עם עצמה ולא יכולה להיות, כיוון שהיא כולה הסתרה של מה שבאמת מניע אותה.

קריטי להבחין בין דעה היושבת על תפיסת עולם לבין דעה שהיא תחפושת של פחד, חרדה, טינה או קנאה. ההבחנה הזו תעזור לנו לדעת במה להתמקד ואל מה להתייחס. במצב שתיארנו כאן, בו הדעה היא מסכה של הרגש, התייחסות כבדת משקל אל הדעה רק תעצים את הבעיה ותסיח את הדעת מהאמת. במצב כזה, מרכז הכובד של ההתייחסות שלנו צריך להיות אל המציאות הרגשית שמתחת לאידיאולוגיה. שם האמת נמצאת, והיא העומדת במרכזו הבירור האמיתי שצריך להיעשות. ההליכה אחרי המסכות היא לא יותר מאשר נשף מסכות, המכניס את כל מי שנופל בו לשיכרון דעת. למרות שהראי"ה לא היה פסיכולוג, הוא הכיר את התרגיל הזה שנפש האדם עושה לפעמים גם במודע. הוא כותב שיש סוג של "התנשאות של ביקורת שכלית" ו"התלבשות בצורה שכלית", שמאחוריהן באמת מסתתר "רצון שפל מאוד" שפשוט מתחפש לטיעון שכלי (עין אי"ה שבת ב, קו).

אנשים שרוצים לזרוע יאוש משתמשים בטיעונים שכליים כמסכה. אנשים שרוצים לצבור כוח משתמשים בטיעונים שכליים כמסכה כנגד יריבם. אנשים שרוצים לפרק נורמות מוסריות ישתמשו בטיעונים שכליים שונים ולא יגלו את כוונות ליבם.

תנועת ההשלכה המתוארת כאן בשלוש הפרקים האחרונים נכונה בכל תקופה וזמן. אך בעידן בו קרסו האמיתות וקנה המידה לבירור אמת ומוסר, האבחנה הזו חיונית מתמיד להבין לא רק מבנים פסיכולוגיים שונים, אלא גם ובעיקר את התרבות בה אנו חיים.

כך ניתן להבין את הפרדוקס הזה של תחושת התפרקות ההופכת לאידיאולוגיה אקטיביסטית חובקת עולם של פירוק, למרות הסתירה הפנימית בין השניים. טענת האין אמת ואין קנה מידה ואין פרשנות נכונה יותר ואין שום נקודה ארכימדית, ושאר טענות הבסיס הקיימות בשיח פוסטמודרני, הן לא רק חוויות קיומיות. הן השלכה של

מצב נפשי תהומי המשליכה את עצמה על העולם באמצעות טענה רעיונית מוסרית מתוחכמת ומתחכמת.

מטפלים אוהבים לומר: רק כשהמטופל מפסיק לספר סיפורים וחושף את השבר הפנימי שלו, הוא מתחיל לדבר אמת והטיפול מתחיל. אני ממשיך ואומר, רק כשהפרוגרסיביים מקלפים את ההשלכות החוצה בדמות טענות, דעות ואג'נדות, וחושפים את השבר האמיתי שהחיים שלהם נתונים בהם, הם מתחילים לדבר אמת. ורק כשמתחילים לדבר אמת, מתוך הערכה לדיבור של אמת, רק מכאן, מתחילה לצוץ נקודת האמת שיש מתחת לתנועות הפירוק. עד אז, זה סך הכל נשף מסכות של טב מלגו.

אז אני חוזר לשאלה שהצגתי בתחילת המאמר. האם יש בקשת טוב טמונה עמוק בתנועות פירוק פרוגרסיביות? כמדומני שיש ויש. ואפשר לסכם אותה במילה אחת. **כאב.**

אחרית דבר

לרבים נדמה שעמדה של אהבה וראיית הטוב אמורה למצוא בתנועות פירוק פוסטמודרניות נקודות של טוב. אך כשמבינים תנועה זו לאשורה, כתנועה שמקטרגת בבוז על עצם האנושיות ועל החיים האנושיים על פני האדמה, ועל הסיכוי של האנושות למצוא דרך של אמת וטוב, אז האהבה, הרחמים, עין הטובה על האדם והבריאה, מחייבים אותנו לשלול אותה, ולקלף את המסכה שלה. מי שמתעקש לשוחח בעדינות ובלימוד זכות על מסכת הג'וקר שחפצה לשרוף את העולם בתחכום רב ולצחוק, אינו מתייחס לאנושות באהבה, חמלה ועין טובה, אלא סתם ביאוש מתוחכם.

מהראי"ה למדתי אהבה גדולה ואמונה עמוקה באדם ובאנושות, ובפרט בדורות האלה. דווקא אהבה ואמונה זו, הם שהביאו אותי לא לוותר למסכות הפירוק האלה, להתעקש לקלף אותן, ולחפש מתחתן את האדם שנברא בצלם אלוקים, שיש לו נשמה ממרומים המתגלה עד הארץ בטבעיותם של החיים, נשמה שמחפשת את דרכה, אולי אפילו תוהה ובוהה, אבל חפצת חיים.

סיכום

הראי"ה ראה פוטנציאל מוסרי גדול בתופעות אנושיות וחברתיות שונות שהתלוו לתהליך החילון בדורות האחרונים. הראי"ה שאף לממש פוטנציאל זה תוך ניתוק הקשר המוטעה בינו לעזיבת האמונה והתורה. פוטנציאל מוסרי זה התגלה בעידן המודרני בדמות תפיסות עולם שונות, חברתיות ומוסריות. הראי"ה דן עמוקות וארוכות עם תפיסות אלה, כדי לחלץ מהן את הטוב שבהן, ולקלף את הרע שבהן.

בעידן הפוסט, רבים איבדו כל אמון שתפיסות עולם, טיעונים ורעיונות, יכולים לבטא אמת. לתחושתם, מדובר במנגנוני כוח ומשחקי שפה חסרי משמעות. אם אין תוקף לערכים, גם אין תוקף לטיעונים ודעות אודותם. באטמוספירה כזו, הטיעונים בעד צדק חברתי בעידן הפוסט משמשים למטרת העל: פירוק. היומרות המוסריות של קידום מוסר וצדק חברתי הן נשף מסכות המחביאות את הטינה העומדת ביסוד הכל.

נשף מסכות זה הוא טפיל המתלבש על דור רגיש מאוד שעובר שבר עמוק שבעז"ה יצמיח אור חדש בציון. הוא המשך תנועת המינות המתלבשת כטפיל על ביסוס העולם בדור הגאולה. המינות היא הצל האפל הנטפל על תהליכי הבירור הנוקבים של הדור ומוצץ את דמו. בעידן הפוסט, המינות מתלבשת בנשף מסכות של טענות צדק חברתי, כדי להסתיר את השבר.

בקשת הטוב של התנועה הפוסטמודרנית איננה מתגלה בנשף מסכות זה, אלא באור שיכול להפציע מתוך שיקום קו השבר העובר על האדם בעידן הזה, שבמידה רבה מאסף את נקודות השבר האנושי של כל הדורות. ככל שנקלף טוב יותר את המסכות, כך נקרבת את הישועה הזרוחה.